

ปัดตานีสมาัย “เชื่อผู้นำ”

ประมวล อุทัยพันธุ์

■ วันฉัตรมงคลการแต่งกาย

ก่อนอื่นผมต้องขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ อาทิ ท่านอาจารย์ พัทธยา จิตต์เมตตาท่านอาจารย์ วันเนาวิ ยูเด็น ท่านอาจารย์ น้า สุxonันต์ ท่านอาจารย์ กวี ศิริธรรม ท่านอาจารย์ อนันต์ โอภษ ท่านอาจารย์ สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร ที่ได้กรุณาให้กำลังใจแก่ผม เช่นเดียวกับท่านอาจารย์ ประพนธ์ เรืองณรงค์ ซึ่งย้ายไปประจำ ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทัพแก้ว นครปฐม และขอขอบคุณ คุณลัดดาวลัย สุวรรณยุหะ ที่กรุณาช่วยเหลือให้ความสะดวกในการส่งต้นฉบับ

ความจริงการเขียนหนังสือ นั้น เป็นงานอดิเรกที่ให้ความสุขใจแก่ผมอย่างหนึ่ง แต่บางครั้งก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ตั้งใจหมาย เพราะสุขภาพร่างกายไม่อำนวยให้ จึงจำต้องวางเว้นไป “วัยตะวันใกล้ดับ” จะให้กระฉับกระเฉงเหมือน “วัยตะวันโต้ง” นั้น ย่อมเป็นไปได้ยาก จึงจำต้องลากสู่ถูกังกันบ้าง

เหมือนจำเลยได้สารภาพผิดแล้ว ก็สบายใจ ต่อไปก็ขอเชิญท่านผู้อ่านพบกับ..ปัดตานีสมาัย “เชื่อผู้นำ”...ซึ่งพอจะอนุโลมเข้าในหลักเกณฑ์ของเรื่องบันเทิงคดีเกี่ยวกับภาคใต้ ตามวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของ “รุสมีแล” ได้ ณ บัดนี้

พศ. 2485 ปีแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 กำลังดำเนินไปอย่างบ้าคลั่ง ปีที่ไทยต้องร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น เข้าสู่สงครามมหาเอเชียบูรพาด้วยความจำเป็น และในปีนี้เองที่คำขวัญประวัติศาสตร์ได้บังเกิดขึ้นในเมืองไทยท่ามกลางความสับสนอลหม่านของประเทศทั้งหลายในโลก คำขวัญนั้นก็คือ “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย”

ใครคือ “ผู้นำ”...ก็จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นนั่นเอง

ท่านจอมพลรู้สึกพอใจกับคำขวัญนี้มาก ท่านพอใจที่จะได้ยินใครเรียกท่านว่า “ท่านผู้นำ” มากกว่าจะเรียกท่านว่า ท่านนายทายเป็นไหน ๆ

เมื่อยกย่องให้ท่านเป็นผู้นำ ท่านก็ต้อง “นำ” ให้สมศักดิ์ศรีและจะขาดซึ่ง “ผู้ตาม” เสียไม่ได้

ในกรณีที่ไทยจำใจร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้ทำตึกกาสัญญาสัมพันธมิตรในหลักการร่วมยุทธระหว่างไทยกับญี่ปุ่นอันมีวัตถุประสงค์จะสถาปนาวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพานั้น “ท่านผู้นำ” ก็แสดงเหมือนหนังตัวอย่างให้ญี่ปุ่นชมเสียนิดหน่อย โดยท่านสั่งกองทัพภาคพายัพให้ยกดาเข้าสู่อีสานใหญ่หรือที่เรียกกันว่า แคว้นขาน ยึดเมืองเสีย 4 เมือง คือ นครเข็ญตุง ยึดได้เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2485 ต่อมาวันที่ 30 พฤษภาคม 2485 ยึดได้เมืองยอง วันที่ 2 มิถุนายน 2485 ยึดได้เมืองขุ วันที่ 11 มิถุน-

ายน 2485 ยึดได้เมืองคาก เมืองทั้งสี่ตั้งกล่าวล้วนเป็นที่อยู่อาศัยของไทยเผ่าลื้อทั้งนั้น

ไทย “รุก” เข้าไปยึดเมืองได้ แต่จะมีการ “รบ” กันหรือเปล่า แดงการณของกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ สมัยนี้) ไม่ได้แถลง

จะได้เมืองมาด้วยการรุกหรือรบ ญี่ปุ่นไม่สนใจ พอโมริยา ผู้แทนฝ่ายกองทัพบุกญี่ปุ่นประจำประเทศไทย พร้อมด้วยคณะนายทหาร 17 นาย “ตบเท้า” เข้ามาแสดงความยินดีกับ “ท่านผู้นำ” ทันที

เพื่อให้เป็นไปตามกติกาสัญญาสัมพันธมิตรแค่นี้ก็เพียงพอแล้ว สำหรับการรุกรานของกองทัพไทย จากนั้น “ท่านผู้นำ” ก็ “นำ” ในด้านการบริหารบ้านเมือง ริเริ่มปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อะไรต่อมิอะไรมากมายหลายอย่างซุลมุนวุ่นวายไปหมด ทั้งนี้ เพื่อหวังให้ไทยเป็นชาติอารยะ เจริญด้วยวัฒนธรรมอันดีงาม โดยมี พ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 เป็นฐานรองรับ ปลุกฝังให้เกิดความนิยมไทย โดยออกประกาศเป็น “รัฐนิยม” มีผลใช้บังคับเช่นเดียวกับกฎหมายอื่น ๆ

ปรากฏว่าการนำของ “ท่านผู้นำ” ในลักษณะขอร้องแกมบังคับ ได้ให้ทั้งผลดีและผลเสียมีใช้น้อย

ผลดี เช่น การให้ใช้คำ สวัสดิทักทายในโอกาสแรกพบกัน การเคารพธงชาติในเวลา 08.00 น. การทำสวนครัว เป็นต้น

ผลเสีย เช่น การเปลี่ยนแปลง

ภาษาไทย จนกลายเป็นภาษาวิปริต การให้สวมหมวกในเวลาออกนอกบ้าน การจุมพิตภรรยาก่อนออกจากบ้านไปทำงาน เป็นต้น

เมื่อเป็นความปรารถนาของ “ท่านผู้นำ” ทุกคนก็ต้องเป็น “ผู้ตาม” บางอย่างก็ทำตามกันได้สะดวก แต่บางอย่างกว่าจะตามกันได้ก็วุ่นวายพอดู และในความวุ่นวายนั้น มักมีพฤติกรรมซ้ำ ๆ ปะปนกันไป

ด้วย มีพฤติกรรมซ้ำ ๆ เรื่องใดอย่างไร ผมขอจัดเป็นตอน ๆ โดยเอาเฉพาะพฤติกรรมในจังหวัดปัตตานี เท่าที่ผมได้รู้เห็นมาเล่าสู่กันฟังเขียนสู่กันอ่าน เป็นการผ่อนคลายอารมณ์กันบ้าง

ร่าง

ร่าง เป็นศิลปะไทยแขนงหนึ่ง ที่ท่านนายทฯ เห็นว่า ควรจะได้ฟื้นฟูและส่งเสริมให้แพร่หลาย เพราะในระยะเวลาก่อนจากนั้น มีเล่นกันอยู่บ้างทางแถบอีสานเท่านั้น โดยจะรู้จักกันในชื่อ รำโทน มากกว่า ร่าง

เมื่อเป็นความประสงค์ของ “ท่านผู้นำ” สถาบันการศึกษาในสังกัดกรมศิลปากรก็เริ่มฝึกนักศึกษาให้รู้จักทำรำต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่และแนะนำแก่บุคคลอื่นต่อไป หน่วยราชการต่าง ๆ ก็พยายามเสาะหาศิลปินให้มาสอนศิลปะประเภทนี้แก่ข้าราชการในสังกัด ส่วนภูมิภาคหลายจังหวัดได้ส่งตัวแทนไปฝึกที่กรุงเทพฯ เพื่อกลับมาเผยแพร่ข้าราชการและประชาชนในจังหวัด

ของตนต่อไป

สมัยนั้น ปักขได้บ้านเรา ยังไม่รู้ว่าร่าวงเขาร่วมกันอย่างไร เรา รู้จักกันแต่ร่วมโนราห์ รำซึละ เท่านั้น

ที่ศาลากลางจังหวัดปัตตานี ขุนจรรยาวิเศษ (นายเที่ยง จรรยาวิเศษ บุณยนิธย์) ข้าหลวงประจำจังหวัด (สมัยนี้เรียกว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด) มีบัญชาให้นายบรรเทงจิตโกไสยกานนท์ เสมียนตราจังหวัด จัดหากระเจกเงาบานใหญ่มาติดตั้งไว้กลางห้องแผนกมหาดไทย เป็นจุดศูนย์กลางให้ข้าราชการทุกแผนก การที่อยู่ในศาลากลางจังหวัด ได้มีโอกาสฝึกหัดรำด้วยตนเองบ้างในเวลาที่พักเที่ยง ทั้งให้จัดพิมพ์เนื้อเพลง แจกจ่ายให้ด้วย

ทุก ๆ วันพุธ ตั้งแต่เวลา 14.00 น.-16.00 น. เป็นเวลาที่ข้าราชการส่วนจังหวัดทุกคนต้องลงไปฝึกซ้อมรำวงกันที่ศาลาศักดิ์เสนา ในสนามศักดิ์เสนา ผลัดกันเป็นพวกรำบ้าง ร้องบ้าง

ทำรำมาตรฐานที่ถูกกำหนดให้ฝึกรำมี 3 ท่า คือ สอดสร้อยมาลา ผาลาเพียงไหล่ และรำสาย ส่วนเนื้อเพลงนั้นมีหลายเพลง เช่น งามแสงเดือน ดอกบัวงาม เสียงโทน เป็นต้น

เพลงต่าง ๆ ในสมัยอดีตดังกล่าว ปัจจุบันนี้ยังพอหาฟังกันได้ มีอยู่เพลงเดียวที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังกันเลย เพลงนั้นคือ เพลงเสียงโทน หรือว่ากลายเป็นเพลงสาบสูญไปเสียแล้ว ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็น่าเสียดาย เพลงเสียงโทนมีเนื้อร้องดังนี้

“เสียงโทน เสียงโทนกระตุ้นใจ
ทนอยู่ไม่ไหว มันเราใจเหลือเกิน
จัดแจงฉันก็รีบแต่งตัว (ซ้ำ ประโยค)
ผัดหน้าหัวหิ้ว สวากลัวจะเนิ่น
แต่งเสร็จแล้วก็รีบออกเดิน (ซ้ำ ประโยค)
หาความเพลิดเพลินในวงรำโทน”

ดนตรีประกอบก็มีเพียงโทนกับฉิ่งเท่านั้น บางครั้งไม่ต้องอาศัยดนตรีก็ได้ เพียงแต่พวกลูกคู่ผู้ร้องช่วยกันตบมือเข้าจังหวะ ก็ให้ความครื้นเครงไม่แพ้เสียงโทนเสียงฉิ่งเหมือนกัน

ท่านข้าหลวงประจำจังหวัดนั้น ท่านสนใจมาก ท่านรำเก่งและรำสวยเสียด้วย รูปร่างอันสะอิดสะยองของท่านเป็นเสน่ห์แก่คู่รำมิใช่น้อย ผิดกับนายพร มุตตามร ปลัดจังหวัด (สมัยนั้น ยังไม่มีตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัด ตำแหน่งปลัดจังหวัดจึงเป็นตำแหน่ง “จ้อคิว” ข้าหลวงประจำจังหวัด) ท่านเป็นคนร่างอ้วนลำ พุงกระพือมเวลาท่านเดิน ท่านจึงมักสายหน้า และถอนใจใหญ่เมื่อถูกโค้งเชิญให้เข้าร่วมวงรำ

ใครรำเป็น รำสวย เวลารำก็ยิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตาเบิกบาน ใครที่รำไม่เป็น รำไม่สวย กระโดดกระเดก หน้าตาก็ไม่ค่อยสดชื่นเอาเสียเลย ส่วนพวกเสมียนหนุ่ม ๆ นั้น ถึงรำไม่เป็นก็เบิกบานใจ ทำหน้าทะเล้นอยู่ตลอดเวลา

ในบรรดาข้าราชการที่รำประกบคู่กันนั้น มีอยู่คู่หนึ่ง เป็นชายทั้งคู่ ซึ่งไม่ยอมเปลี่ยนคู่กับใครคู่นี้คือ คุณคง จงดี แห่งแผนก

ศึกษาธิการจังหวัดกับคุณเล็ก ขุทนนท์ แห่งแผนกคลังจังหวัด ทั้งคู่อยู่ใน “วัยดีก” มีลีลาไม่ซ้ำแบบใคร ก็อยากบังคับให้ท่านรำ ท่านก็ต้องจำใจรำ ใคร ๆ เห็นลีลาการรำของท่านแล้ว ออดหัวเราะไม่ได้ บางคนว่าเสียงอหายนไปเลย ท่านรำไปพลางสะกดกลิ้งความโกรธไปพลาง จะไม่ให้เขาซาซันได้อย่างไร ในเมื่อทำสอดสร้อยมาลานั้น ท่านสอดมือขึ้นลงเหมือนควักกะปิ ทำผาลาเพียงไหล่ ท่านกางแขนกวักขึ้นกวักลงเหมือนนกกระทาปีก ส่วนทำรำสาย ท่านใช้ลีลาเดินขนาดขนธรรมาดา-ธรรมาดา เรื่องการโยกตัวโยกไหล่ หรือเบี่ยงตัว ไม่ต้องพูดถึง แม้แต่จังหวะท่านก็ไม่สนใจ เดินที่อประกบคู่ไปตามวงรำจนกว่าจะสิ้นสุดการรำในรอบนั้น ๆ

ดารารำวงฝ่ายหญิงมี 2 คน ก็ทั้งศาลากลางจังหวัดมีหญิงอยู่เพียง 2 คนเท่านั้น เป็นเสมียนแผนกศึกษาธิการจังหวัดทั้งคู่ แผนกอื่นมีแต่ผู้ชายล้วน ๆ สาวหนึ่งมีชื่อว่า น.ส.สนิท ทนเสน (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น เพ็ญแข) ส่วนอีกสาวคือ น.ส.แฉล้ม ขุทนนท์ ลูกสาวแสนสวยของคุณเล็ก ขุทนนท์ ดังกล่าวแล้วข้างต้น สำหรับดาราฝ่ายชายนั้นมองไม่เห็นใครที่พอจะเรียกว่าเข้าชั้นดาราได้

นอกจากตัวข้าราชการต้องฝึกรำวงแล้ว ครอบครัวยุของข้าราชการก็ต้องฝึกด้วย นอกจากจะเป็นไปตามนโยบายของ “ท่านผู้นำ” แล้ว ยังเป็นการเตรียมการเพื่อรองรับความสนใจของข้าราชการระดับ

สูง ๆ ด้วย เช่น ระดับกรม กระทรวง ในโอกาสที่ท่านยกขบวนมาตรวจราชการ เพราะสมัยนั้น การต้อนรับขับสู้เจ้านายนั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญ (ถึงสมัยนี้ก็อาจจะย่อยไปเสียเมื่อไร) และเจ้านายมักค้างคืนเสียด้วย ซึ่งหมายถึงว่าผู้เป็นเจ้าภาพต้องรับภาระการจัดเลี้ยงอาหาร สมัยนั้นเขาไม่ได้จัดกันที่ภัตตาคาร แต่จะนำภัตตาคารมาทำการปรุงอาหารกันที่สถานที่ราชการที่จัดเลี้ยง เช่น ศาลากลางจังหวัด หรือสนามหน้าศาลากลางโดยมีพวกเสมียนเป็นบริกรเดินโต๊ะ ส่วนผู้ทำความสะอาดภาชนะหลังเสร็จการเลี้ยง ก็มักเบิกตัวนักโทษจากเรือนจำโดยมีผู้ควบคุม เมื่อเสร็จจากการรับประทานแล้ว ก็มีรายการบันทึกด้วยการร่ำวงพวกนางรำก็ได้แก่บรรดาลูกเมียของข้าราชการนั่นเอง และนางรำส่วนมากมักเป็นภรรยาของข้าราชการชั้นผู้น้อย นอกจากรำสวยแล้ว รูปร่างหน้าตาก็สวยด้วย เพราะวัยยังตึงเต่ง ผิดกับภรรยาของระดับหัวหน้า ซึ่งมักอยู่ในวัย "เหလာเหย" แต่ก็ไม่ได้ถึงกับยอมเสียคะแนน โดยให้ลูกสาวหลานสาวมาเป็นตัวแทน ภรรยาข้าราชการชั้นผู้น้อยคนไหนได้ออกสังคมบ่อย ๆ ก็เท่ากับเป็นการสนับสนุนสามีได้ดีทางหนึ่ง เมื่อถึงฤดูกาลพิจารณาความดีความชอบ

สำหรับทางอำเภอทั้ง 8 ของจังหวัดปัตตานี เมื่อนายอำเภอรับนโยบายจากจังหวัดไปแล้ว ก็ดำเนินการเช่นกัน เฉพาะอำเภอเมืองท่า

■ ร่ำวง

นั้นที่ผลสัมฤทธิ์ไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะคนในเมืองทำตัวเหมือน "ลูกกรุง" ไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ผิดกับอีก 7 อำเภอ ซึ่งเสมือน "ลูกทุ่ง" นั้น ตึกคักครึกครื้นกันมาก ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานเลี้ยงสังสรรค์ งานประเพณี แม้แต่งงานศพก็ไม่เว้น มีร่ำวงกันทั้งนั้น ขนาดไม่มีงานอะไร ก็ยังนัดหมายให้มีกรรรำกันจนได้ เดือนหงาย ๆ อาจยกขบวนไปบ้านนายอำเภอ บ้านผู้บังคับกอง หรือบ้านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาศัยบริเวณหน้าบ้านเป็นวงรำ ฝ่ายเจ้าของบ้านก็พลอยปลื้มเปรมใจ สังแม่ครัว คนใช้ บริกร น้ำหวานบ้าง ข้าวต้มบ้าง เอ็มโอย โภชนารำเร่ใจไปตาม ๆ กัน

เมื่อร่ำวงแพร่หลาย เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไป ไม่นานนักก็มีผู้ส่องมองใสจัดเป็นคณะ ๆ ขึ้นหลายอำเภอ ต่อมาเมื่อหมดสมัย

"ท่านผู้นำ" ร่ำวงมาตรฐานในส่วนราชการก็พลอยสิ้นสุดไปด้วย คงเหลือแต่คณะร่ำวงของชาวบ้าน ซึ่งปฏิรูปขึ้นเป็นคณะร่ำวงอาชีพ โดยการรับว่าจ้างให้ไปแสดง หรือจัดแสดงเก็บผลประโยชน์เอง ด้วยการขายบัตร หรือพวงมาลัย ลีลาท่ารำที่เคยมีมาตรฐาน ก็ค่อยคลายขยายตัวออกไปหลายท่าหลายแบบ ดูแล้วไม่ชวนเจริญตาเจริญใจ

ปัจจุบัน คณะร่ำวงต่างๆ สลายตัวกันไปหมดแล้ว หมู่ ๆ สาว ๆ สมัยนี้ไม่ค่อยสนใจ "รำ" แต่สนใจ "คืน" เสียมากกว่า

สรุปแล้วในระยะที่มีการฟื้นฟูร่ำวงนั้นสภาพสังคมทั่วไปแจ่มใส ข้าราชการเข้ากับประชาชนได้ดี ความนึกคิดถือยศถือศักดิ์แบ่งพรรคแบ่งพวกแทบไม่มี ร่ำวงมีส่วนช่วยยกระดับสังคมได้ดีทางหนึ่ง

มาลानำไทย ไปสู่มหาอำนาจ

“มาลานำไทยไปสู่มหาอำนาจ” นี้ก็เป็นคำขวัญหนึ่งในสมัย “ท่านผู้นำ”

คำว่า มาลา ในที่นี้หมายถึง หมวก ก็หมวกธรรมดาๆ นั่นเอง “ท่านผู้นำ” คำที่ว่า ชาติมหาอำนาจทั่วไป เขานิยมสวมหมวกกัน ไทยเราควรจะทำอย่างอย่างวัฒนธรรมแบบนี้บ้าง จึงจะเหมาะสมกับที่เป็นชาติเอกราชและมีอารยะ

คำวี้แล้ว “ท่านผู้นำ” ก็เริ่มปฏิบัติตัวท่านเองเป็นแบบอย่างทันที พร้อมทั้งท่านผู้หญิง ศรีภริยาของท่าน (ท่านผู้หญิง ละเอียดพิบูลสงคราม) เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าจะไม่ยอมปฏิบัติตาม ก็ต้องตามกันเป็นพรวน เริ่มแต่ข้าราชการก่อน แล้วขยายวงออกสู่ประชาชนคนธรรมดา ใครขึ้นทำอีกยกไม่ร่วม ไปสู่มหาอำนาจกับหมวก มีหวังกฎหมายวัฒนธรรมเล่นงานเอาแน่ ๆ

ที่มา: หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

หมวกที่ใช้กับข้าราชการพลเรือนสมัยนั้นมี 3 รูปแบบ คือ หมวกทรงหม้อตาล หมวกกะโล่ และหมวกหมี่บ จะต้องสวมอยู่บนศีรษะเป็นประจำเมื่ออยู่ในเครื่องแบบในขณะเดินทาง เช่น เดินหรือ ขับจักรยานหรือนั่งสามล้อไปทำงานหรือเลิกงานกลับบ้าน (สมัยนั้นข้าราชการยังไม่มีจักรยานยนต์หรือรถยนต์ส่วนตัวใช้อย่างสมัยนี้ มีก็แต่รถยนต์ประจำตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดเท่านั้น) จะ

ถอดหมวกได้ก็เมื่อเข้าสู่สถานอาคารเท่านั้น จะเอาหมวกหนีบรักแร้หรือเดินถือแหว่งไปแหว่งมาไม่ได้ ผู้บังคับบัญชาเห็นเข้า มีหวังถูกคาดโทษฐานขัดคำสั่ง

การสวมหมวกสร้างความอึดอัดใจให้กับข้าราชการส่วนมาก ทั้งระดับหัวหน้าและลูกน้อง เพราะสมัยนั้น สำนึกใน “ศักดิ์ศรี” ของข้าราชการอย่างหนึ่งก็คือ ทรงผม ข้าราชการต้องรักษาทรงผมให้อยู่ในลักษณะเรียบร้อย เป็นกรเลริมบุคลิกอย่างหนึ่งของข้าราชการ ฉะนั้น น้ำมันใส่ผม ครีมน้ำมัน สมัยนั้นจึงขายดี ทรงผมก็ต้องเป็นทรงเรียบๆ ที่เรียกว่าทรง “รองทรง” ส่วนจะหวีแสดกลาง แสดข้างหรือหวีหยักลอน ไม่ว่ากัน ขออย่างเดียวให้หวีให้เส้นผมเรียบร้อยเป็นใช้ได้ หรือใครที่รูปศีรษะเหมาะสมที่จะตัดผมสั้น “ทรงลานบิน” ก็ได้ ดูให้เหมาะสมกับบุคลิกของตัวเอง โดยไม่ขัดสายตาของผู้บังคับบัญชา ก็ไม่เกิดปัญหา

การสวมหมวกไม่ค่อยสร้างปัญหากับคนผมบาง แต่จะมีปัญหากับคนผมดก เพราะเมื่อสวมหมวกก็ต้องมีกรกดให้กระชับกับศีรษะ เอียงนิดเอียงหน่อยมันถึงจะเก้ โดยเฉพาะหมวกทรงหม้อตาล พื้นในของหมวกตักเตี้ย โอกาสทำลายทรงผมได้มาก ข้าราชการตอนถอดหมวกปลายผมจะสูดตามหมวกขึ้นมาด้วย เสียทรงที่จุดสำหรับหวีผมเรียบร้อยด้วยเหตุนี้เอง ในลั่นชักโต๊ะทำงานของข้าราชการสมัยนั้นจึงมักมีหวีกับกระจกเงาขนาดเล็กๆ ไว้ ถอด

หมวกครั้งไร เป็นต้องส่องหน้าแต่งทรงผมกันเสียก่อน ก่อนจะลงมือปฏิบัติราชการ

ความจริงที่ “ท่านผู้นำ” ท่านต้องการให้ข้าราชการสวมหมวกคู่กับเครื่องแบบนั้น เราต้องยอมรับว่าเป็นสิ่งถูกต้อง เพราะระเบียบของการแต่งเครื่องแบบนั้นกำหนดหมวกไว้ด้วย หากแต่เราละเลยกันเสียเอง ยิ่งสมัยนี้ หมวกคู่เครื่องแบบยิ่งไม่มีความสำคัญเลย หากจะมีการสำรวจสถิติหมวกข้าราชการสมัยนี้ รับรองได้ว่าประมาณ 80% ที่ไม่มีหมวกเป็นของตัวเอง ทั้งนี้สังเกตเห็นได้จากเวลาที่ถึงงานมีการสำคัญๆ ที่ผู้บังคับบัญชาสั่งว่า คุณต้องไปร่วมด้วย และต้องแต่งเครื่องแบบสวมหมวกให้เรียบร้อย เมื่อโดนบังคับเข้าเช่นกัน มีทางเดียวก็คือวิ่งว่อนหยิบยืมกัน บางทีหยิบยืมกันภายในห้องที่ไม่ได้ ต้องออกไปยืมเพื่อนฝูงจากต่างอำเภอก็มี ครั้นจะซื้อใหม่ในร้านก็คิดมาก ดูไม่คุ้มกับราคาที่จะนำมาใช้เพียงชั่วคราวชั่วคราเท่านั้น

ที่ละเลยไม่สวมหมวกเครื่องแบบให้กะกะศีรษะ ซึ่งจะเรียกว่าเป็น “แฟชั่น” ของข้าราชการสมัยนี้แล้ว ก็ไม่ว่า แต่บางคนกลับสร้างแฟชั่นใหม่ขึ้นมาอีก โดยการเอาหมวกจ็อกกี้ หมวกลัทธิลาคามีปีก หมวกชอเกะ หมวกกบิเยาะห์ มาสวมคู่กับเครื่องแบบ อดสายตาชาวบ้าน ทำเอาชาวบ้านงง เพราะไม่รู้ว่า เป็นข้าราชการสังกัดไหน ประเภทไหน หรือข้าราชการประเภทไหนกันแน่

ที่กล่าวมาแล้วนั้น กล่าวเฉพาะหมวกในเครื่องแบบ สำหรับหมวกอื่น ๆ ก็ต้องปฏิบัติเช่นกัน

จุดประสงค์ของ "ท่านผู้นำ" ก็เพียงให้คนไทยทุกคนสวมหมวกในเวลาออกนอกบ้าน ไปปรากฏตัวในที่สาธารณะ เฉพาะเวลากลางวันเท่านั้น สำหรับเวลากลางคืนไม่บังคับ ใครจะสวมหรือไม่สวมก็ได้

หมวกผู้ชายที่ใช้สวมกันทั่วไป มีหมวกกะโล่ หมวกสักหลาด หมวกปานามา (หมวกสีขาว กล่าวว่าเป็นหมวกที่มาจากโยไบสลับประต) ต่อมาชาวบ้านได้ลอกเลียนแบบ ทำใช้และจำหน่ายกันบ้างภายในท้องที่ด้วยราคาถูกๆ โดยสานจากใบลาน ใบเตย ต้นกระจุต และย่านลิเภา ผ้าพันหมวกก็ใช้เศษผ้าที่มีสีสันสวยงามมาตัดเป็นแถบพันไว้

การสวมหมวกก็มีศิลปะเหมือนกัน โดยเฉพาะพวกหนุ่ม ๆ จะเลียนแบบคารานักสืบฝรั่ง คือตัดปีกหมวกด้านหน้าให้หลบลูกตากลเล็กน้อย ปีกด้านหลังตัดให้งอนขึ้นนิดหน่อย บางคนสวมแว่นตาสีดำเข้าด้วย ก็ดูเก๋ไปอีกแบบ

หมวกซอกเกาะ กปิเยาะห์ ซึ่งไทยมุสลิมนิยมสวมกันนั้น ก็สวมได้ ไม่ผิดกติกาวัฒนธรรม

แต่หมวกผู้หญิงนี้ลึกลับยากหน่อย เพราะสมัยนั้นไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด จึงเป็นหน้าที่ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติต้องแนะนำรูปแบบ โดยเริ่มแรกจัดให้มีงานวัฒนธรรมขึ้นที่กรุงเทพฯ มีการประกวดการแต่งกายในชุดสวมหมวก

ของสตรี ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ พร้อมทั้งมีเอกสารแนะนำการทำหมวกจากใบลาน ใบเตย ย่านลิเภา ริงบวบ ฟางข้าว ฯลฯ รูปแบบโดยทั่วไปเป็นหมวกปีกกว้าง มีแถบผ้าสีคาดรอบขอบหมวกเหนือปีก อาจติดโบว์หรือห้อยชายหรือปักขนนก ช่อดอกไม้เทียม ช่อเล็ก ๆ ตรงผ้าพันหมวกบ้าง ก็ตามแต่ใครจะคิดว่าแก่แบบไหน ก็เลือกเอาตามความพอใจ

จังหวัดต่าง ๆ เมื่อรับรูปแบบของหมวกสตรีแล้ว ก็ริเริ่มบรรณแนะนำ ซึ่งต่อมาไม่นานก็มีผู้ชำนาญทำขึ้นใช้เองบ้าง จำหน่ายบ้าง แต่ก็ยังน้อยกว่าจำนวนที่ร้านค้าส่งจากกรุงเทพฯ เข้ามาจำหน่าย จนกระทั่งผู้หญิงทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีหมวกใช้กันทั่ว แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่ามีการจำกัดตัวกันทุกคน หากแต่สามารถหยิบยืมจากบ้านใกล้เรือนเคียงใช้กันบ้าง

รุ่นวัยกันเรื่องหมวกยังไม่พอ ประกาศเชิญชวนแถมบังคับก็ออกมาในเรื่องอื่น ๆ อีก อาจจะเรียกว่าเป็น "รายวัน-รายสัปดาห์" ก็ว่าได้ เช่น เชิญชวนให้สวมรองเท้าชนิดหุ้มข้อหรือหุ้มส้น จำพวกรองเท้าแตะ รองเท้าไม้ (เกี้ยว) ห้ามใช้เชิญชวนให้เด็กนุ่งผ้าโจงกระเบน เชิญชวนให้สวมเสื้อมีแขน เป็นต้น ประกาศเชิญชวนแถมบังคับดังกล่าวมีผลบังคับเฉพาะเวลาออกนอกบ้าน หรือปรากฏกายต่อสาธารณชนเท่านั้น ถ้าอยู่ภายในบ้านจะเดินลากเกี้ยว นุ่งผ้าโจงกระเบน หรือใส่เสื้อชั้นในตัวเดียว กฎหมายวัฒนธรรม

ไม่อาจเอื้อมไปถึง

คนที่เคยใช้รองเท้าหุ้มส้น ไม่ลำบาก แต่จะมีสักกี่คน ส่วนมากเป็นพวกเดินเท้าเปล่า ถ้าสวมรองเท้าก็เป็นรองเท้าแตะ รองเท้าไม้ก็จำเป็นต้องไปซื้อรองเท้าหุ้มส้นมาใช้ เลือกดูที่สินค้าเพื่อจะเดินได้สะดวก รองเท้าหุ้มส้นเป็นรองเท้าหนัง หัวแหลม มันทั้งบีบทั้งรัด มันทั้งกัดทั้งขบ ซ่อมเดินภายในบ้านไม่รู้กี่ครั้งต่อกี่ครั้ง มันไม่ยอม "เชื่อง" สร้างความเจ็บปวดรวดร้าว และทรมานใจยิ่งนัก หลายรายจำโยนมันไปหมกไว้ตรงมุมห้อง หันไปซื้อรองเท้าผ้าใบมาใช้ ก็พอโยกเขยอกเดินไปได้ไม่ลำบากนัก

ในช่วงบังคับใช้รองเท้านี้เอง ก็เกิดมีประดิษฐกรรมสามารถผลิตรองเท้าด้วยยางแผ่นออกจำหน่ายมีทั้งชนิดยางแผ่นเรียบและยางดอกขาคีบขาคี เพราะราคาถูกและสวมใส่สบาย ไม่บีบไม่รัดไม่กัดไม่ขบ แม้จะใช้ได้ไม่นาน ยางมันยืดขยายตัวทำให้หลวม รูปทรงก็พลอยบวม ๆ พอง ๆ เหมือนตัวอึ่งอ่างก็ช่างมันปะไร เสียอย่างเดี๋ยวที่มันให้กลิ่นเหม็นไม่ชวนให้พิศวาสเอาเสียจริง ๆ

คราวนี้หันมาดูพวกนุ่งโจงกระเบนบ้าง ส่วนมากเป็นหญิงสูงอายุไม่เคยนุ่งผ้าดูงไปไหนมาไหนตลอดปีตลอดชาติ เมื่อจำเป็นต้องนุ่งผ้าดูงออกไปขายของที่ตลาด หรือจ่ายตลาด ก็มักตีหน้าเจื่อน ๆ ทางกระเบนที่เคยเคล้าเคลียขาเขาไม่ยอมให้ติดตัวไปด้วย มันก็รู้สึกโหวงเหวงชอบกต ใจมันฝังอยู่แต่ทาง

■ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม

กระเบน เลยทำให้เดินขาต่างขา แกว่งด้วยความเคยชินกลายเป็น เรื่องตลกขบขันให้พวกลูก ๆ หลาน ๆ เข้าแห่เอาพอสสมควร

บรรยายความตามอาเพศสะ- เต็ดยาด...ก็เพื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็น ภาพพจน์ส่วนประกอบเกี่ยวกับการ สวมหมวก และต่อจากนี้ก็ถึงตอน **"เข้าสู่อุตรครบเครื่อง"** กันบ้าง

หมวกผู้ชายไม่มีปัญหา มา พุดถึงหมวกผู้หญิงกันดีกว่า ถ้าเป็น เด็กสาว ๆ ก็พอคุได้ อาจจะนุ่ง สก๊อต หรือ "ถุงสำเร็จ" ยาวเลย เข้าเล็กน้อย (เหนือเข้าเหมือนสมัย นี้เขาไม่ใช่ เพราะอึ้งอาย ๆ เหนียม ๆ กัน) สวมเสื้อวีรบุรุษแขนพอง หรือ เสื้อแบบไทเทก็ได้ที่ดูเข้ารูปเข้าทรง สวมรองเท้าหุ้มส้น สั้นสูงบ้างต่ำ บ้างตามความถนัด หมวกปีกกว้าง สวมให้เอียง ๆ นิดหน่อยก็ชวนให้ มองจนต้องเหลียวหลังด้วยความ ซื่นซมได้เหมือนกัน ส่วนพวกที่มี

ครอบครวหรือล่องวัยสาวไปแล้ว มักไม่ค่อยพิถีพิถัน นุ่งผ้าถุงยาว เกือบถึงตาตุ่ม สวมรองเท้ายาง หรือรองเท้าผ้าใบ หมวกสวมกันพอ เป็นพิธี ลมพัดปะทะปีกพระเย็บ- พระยาบอย่างโรกิช่างมัน บางคน แถมกางร่ม หัวตะกร้าติดมือไปด้วย ดู ๆ ก็คล้ายแต่งแฟนซี แต่นั่นแหละ ใครอย่าไปหัวเราะเยาะเข้า ถ้าเธอ โกรธขึ้นมาว่าเรื่องไปฟ้องตำรวจ ผู้หัวเราะมีหวังถูกปรับแน่ ๆ ท่าน ถือว่าเป็นผู้ไม่มีวัฒนธรรม

บางรายเวลาออกนอกบ้าน เอาหมวกหนีบรักแร้ หรือเดินถือ แกว่งไปแกว่งมา พอเห็นตำรวจมา แต่ไกล จึงจัดการสวม คล้อยหลัง ตำรวจก็ถอด เล่นเอาเกิดเจ้าล่อ อย่างนี้ก็มี แต่ก็ไม่น่าซ้ำเท่าพวก สาวไทยมุสลิม เพราะเธอนิยมผ้า คลุมหัว พอเห็นตำรวจ เธอก็ปลด ผ้าคลุมหัวออกมากลึงคอก่อนจะ สวมหมวก บางทีลืมนึกถึงผ้าคลุม

หัว ด้วยความตกใจกลัวตำรวจจะ จับ ก็เลยสวมหมวกลงทับผ้าคลุม หัว สวมปลางหัวเราะปลาง คงนึก ข้าตัวเองที่ดูคล้าย ๆ สาวเวียดนาม ฝ่ายตำรวจก็ทำนองเดียวกัน แนะนำไปปลางหัวเราะปลางบอกว่า ปลดผ้าคลุมหัวออกคลึงคอกเสียก่อน ลีจ๊ะ จึงค่อยสวมหมวก

พวกไหนไม่น่าซ้ำเท่าพวก แม่ค้า พวกนี้ต้องการความรวดเร็ว เป็นสำคัญ ไม่คำนึงถึงความถูกต้อง แต่อย่างใด จับหมวกก็สวมทันที จะ กลับหน้ากลับหลัง หรือยับยู่ยี่ ซ่าง มัน

ถ้าพุดถึงประโยชน์ของหมวก ปีกกว้าง ก็ต้องนับว่ามีประโยชน์ เหมือนกัน อย่างน้อยก็ช่วยบังแสง แดดไม่ให้สัมผัสใบหน้า หรืออาจจะ กันฝนที่โปรยปรายลงมาได้บ้าง แต่ หญิงไทยเรายังสามารถใช้ประโยชน์ ได้มากกว่านี้ ซึ่งคิดว่า หญิงชนชาติ ที่นิยมใช้หมวกกันคงคาดคิดไม่ถึง เช่น หมวกใช้แทนพัด เวลานั่ง พักผ่อน หมวกใช้แทนขันน้ำ จ้วง ดักน้ำวิมคุ ริมคลอง ล้างหน้าล้าง มือล้างเท้าตามต้องการ เสร็จแล้ว สะบัดหมวก 2-3 ทียกขึ้นสวมทั้ง เบียด ๆ ไม่ผิดวัฒนธรรม นอกจาก นี้หมวกยังใช้เป็นฉากบังในเวลา นั่ง "จี่" สมัยนั้น บ้านเรือนไม่ หนาแน่นเหมือนสมัยนี้ พอจะเลือก หาที่นั่ง "จี่" ไกล ๆ ถนนไม่ได้อย่าง สบาย อีกอย่างก็คือ หมวกใช้แทน ถุงหรือตะกร้า บรรจุผลไม้หรือข้าว- ของต่าง ๆ โดยเฉพาะประโยชน์ ประการหลังนี้ต้องคอยหลบหลีก ตำรวจให้ได้ และต้องมีไหวพริบปฏิ-

ภาพที่สามารถแก้ไขสถานการณ์ ได้พอสมควร มีตัวอย่างพอจะเล่าสู่ กันฟัง ดังนี้

หญิงหนึ่งไปจ่ายตลาด ตะกร้า ใบเล็กที่หัวติดมือไปนั้น เต็มไปด้วย กุ้งปลา และข้าวของอีกหลายอย่าง ขณะที่เตรียมตัวจะเดินกลับบ้าน บังเอิญเหลือบไปเห็นกะเชอชมพู่ซึ่ง ตั้งวางขายอยู่ ผลมันงามน่ากินจึง ตกใจซื้อราว ๆ 30-40 ผล คราว นี้ก็เกิดปัญหา ไม่รู้จะเอาภาชนะ อะไรใส่ชมพู่ ตัดสินใจว่า ต้องหา ซื่อติหมาซึ่งมักมีขายในบริเวณตลาด นั้นมาใส่ (ติหมา-ภาชนะใช้สำหรับ ตักน้ำ ทำด้วยกาบเหลาเซอินหรือ กาบหมาก) แต่เจ้ากรรมจริง ๆ วัน นั้นไม่มีใครนำติหมามาขายเลย ครั้น จะซื้อตะกร้าอีกใบ ก็ดูไม่คุ้มกับการ ลงทุน (สมัยนั้น ดុងพลาสดักยังไม่ มีใช้ แม้แต่ดุงกระดาศก็ไม่ค่อยมี ใครทำใช้กัน)

เมื่ออยากจะกินชมพู่ให้ได้ มันก็ต้องเสี่ยงกันบ้าง เหลียวซ้าย แลขวาไม่เห็นตำรวจ ก็ตัดสินใจ ถอดหมวกออกจากศีรษะ หงาย หมวกใส่ชมพู่ลงไป รวบปีกหมวก หัวไปพร้อมกับตะกร้า รีบออกจาก ตลาดสู่ถนน จำเดินเพื่อให้ถึงทาง ลัดที่ผ่านสวนมะพร้าวเข้าสู่บ้าน แต่ ไม่ทันถึงปากทางลัด บังเอิญเห็น ตำรวจเดินสวนทางมาแต่ไกล จะรีบ จำเดินอย่างไรก็ไม่ทันเสียแล้ว จะ หลบจะหลีกเลี่ยงข้างทางไม่ได้ เพราะ สองฟากถนนช่วงนั้นเป็นคูน้ำ...ถ้า เป็นท่านผู้อ่านจะคิดแก้ปัญหาอย่างไร...

เธอแก้ได้ โดยตัดสินใจหลุด

ตัวนั่งยอง ๆ ริมถนนตรงนั้นเทศมพู่ ออกจากหมวกกองไว้ แล้วยกหมวก ขึ้นสวม จนกระทั่งตำรวจเดินมาถึง ถามว่า “นั่งทำอะไร” เธอตอบว่า “นั่งพักเหนื่อย” ตำรวจเหลือบไป เห็นกองชมพู่ ก็เดาเหตุการณ์ได้ ถูกต้อง แต่ต้องการทดสอบปัญญา มากกว่าจะคิดหาเรื่องจับกุม จึงไม่ ยอมผลไปจากเธอ กลับถามเธอว่า “ชมพู่ของใคร ทำไมมากองไว้ริม ถนนอย่างนี้” เธอตอบกระพัดกระ- เพียดว่า “ของฉันทนเอง กำลังรอเด็ก ที่บ้านให้เอาตะกร้ามาใส่” ตำรวจ อมยิ้ม แกล้งถามโน่นถามนี่แบบ ขวนพุดขวนคูด โดยไม่ยอมเดินออกไป จากที่นั่น เธอโมโหขึ้นมา พุด เสียงกระซาคดัง ๆ ว่า “ไม่ต้องถาม โน่นถามนี่ ฉันทนกลับบ้านแล้ว” ว่าแล้วก็ลุกขึ้นยืน ก็มตัวลงถลก ขายผ้าดุงด้านหน้าข้างล่างขึ้นประ- มาดหัวเข้า รวบชายผ้าเป็นกระจุก ถือไว้ อีกมือก็หยิบชมพู่ใส่ชอกผ้า ดุงจนหมด มือหนึ่งหัวตะกร้า มือ หนึ่งถือกระจุกผ้าดุง ออกเดินอย่าง ไม่แยแส คิดว่า เธอคงอยากจะได้ ให้ส่งผ้าเหยยี่สายดาตำรวจให้ หายเจ็บใจเสียบ้าง แต่ก็ทำไม่ได้ เพราะเจ้าชมพู่ที่เข้าไปกองอยู่ใน ชอกผ้าดุงนั้น มันคอยกระแทบกระ- แทกหน้าขาอยู่ตลอดเวลา ทางลัด ก็ไม่ต้องเดินกันแล้ว มะลื้อท้อไป ตามถนนตึกว่า แล้วใครจะทำไ ม่ในเมื่อหมวกก็ยังครอบอยู่บนศีรษะ ทุกสิ่งเมื่อมีประโยชน์ ก็ยอม มีโทษเป็นของคู่กัน หมวกก็เช่น เดียวกัน ปีกหมวกอาจทำร้ายใบ หน้าและลูกตาใคร ๆ ก็ได้ ถ้าไม่

ระมัดระวังเวลาหมนตัวหรือเหลียว หน้าเหลียวหลัง

มีเรื่องหมวกสร้างอุบัติเหตุ อยู่รายหนึ่ง คือ สาวน้อยผู้หนึ่ง เธอถีบจักรยานจะลงจากสะพาน เดชานุชิต ลมแรงปะทะ ผ้าดุงจะ เปิด เธอเอามือซ้ายตะบป แต่พอ หมวกจะปลิว เธอหล่นมือขวาจาก แขนงเด็จักรยาน ตะบปหมวกทันที ผลสุดท้าย ทั้งเธอและจักรยานก็ ลงไปกองอยู่ข้างสะพานนั่นเอง

เพราะ “มาล่านำไทยไปสู่ มหาอำนาจ” หญิงไทยจึงกลายเป็น “หม่มกะปิ” ไปพักหนึ่ง อลเวง ครั้นเครงกันไปทั่วในเขตตัวเมือง บัตตานี ส่วนนอกเขตนั้น เขาไม่ ค่อยกวัดกันกัน ●